

Vegyesek.

Az erdélyi Múzeum-Egylet 1885. ápril hó 9 ikén tartott közgyűléséből.
A természetrajzi osztályok jelentései.

I. Ásvány-földtani osztály.

Mélyen tisztelt közgyűlés!

Miután az ásvány- és kőzettani gyűjtemények rendezése és czélszerű kiállítására a megelőző évben be lett fejezve, az elmúlt évben csak a megállapított rendnek fentartásáról, a tárgyaknak kellő conservalásáról és az új szerzeményeknek bekebelezéséről kellett gondoskodnunk. A rendelkezésünkre állott szabad időt tehát arra használhattuk föl, hogy a gyűjtemény tárgyainak beható tanulmányozásához és leírásához nagyobb erélyvel hozzájárassunk. E téren az elmúlt évben valóban elég történt. Magam főképen az Erdélyi-Múzeum anyaga alapján Erdély összes ásványfajainak kritikai leírását kezdém meg s eddigelé ezen dolgozatom nagyobb része orvos-természettud. szakosztályunk Értesítőjében már meg is jelent. Dr. Benkó Gábor tanítványom még a múlt nyáron az erdélyi calcitok kristálytani vizsgálatát végezte el, mely dolgozata szintén megjelent.

Ezen szellemi munkálkodás mellett lassanként ki lettek válogatva, előkészítve és megcsiszolva azon tárgyak, melyeknek az országos kiállításra való fölklődése elhatározott. A jelen év elején aztán a részünkről kiállítandó gyűjtemények véglegesen összeállítottak és jelenleg már becsomagolva elszállításra várnak, miután a múlt hó elején egy népszerű előadásban a kolozsvári érdeklődő közönségnek bemutattam és megmagyaráztam volt azt

Osztályunkból ki lesz állítva hétféle gyűjtemény, u. m.

1. Erdély kristályos quareczváltozatainak (achatjainak) egy gyűjteménye, csiszolt állapotban, 39 db.
2. Korondi forrásköveknek (Aragonit) egy gyűjteménye, szintén csiszolva, 38 darab.
3. Erdélyi kristályos mészköveknek (márványoknak) egy gyűjteménye, csiszolt állapotban, 35 db.
4. A ditrói Piricske hegység hires nephelinsyenitjeinek egy teljes gyűjteménye, csiszolva, 35 db.
5. Erdély nevezetesebb tömegkőzeteinek gyűjteménye, hasonlóképen megcsiszolva, 42 db.
6. A Mócsnál 1882 febr. 3-án hullott nagy meteorok, 35 kgr. 70 dkgr. súllyal, 1 db.

7. Az erdély-romániai Kárpátok kőzetei, az erdélyi petroloum előfordulásra tekintettel, 292 db.

Befejezésül számot adok gyűjteményeinknek az elmúlt évben történt gyarapodásáról. A gyarapodás történet:

a) Ajándékozások utján:

Seitz Imre úrtól 1 db hegyijegecz Nagybányáról; dr. Cserni Béla gymn. tanár úrtól 6 db mészpát Sárdról; Mentovich Ferenc tanárjelölt úrtól 3 db kővület Szerdahelyről; dr. Vutskits György gymn. tanár úrtól 5 db kővület Maros vásárhelyről; Bielz E. A. kir. tanácsos úrtól 15 db kővület Verona vidékéről; Szabó Samu ref. coll. tanár úrtól 1 db esiszolt syenit a Fichtel hegységből
Fogadják a lelkes adományozók egyletünk őszinte köszönetét.

b) Csere utján:

4 db új lelőhelyekről való meteorit feles moci meteoritkővéért.

c) Vásárlás utján:

1 db Cervus megaceros koponya-töredék Erzsébetvárosból;
1 db 750 gr. súlyu meteorit Keszűből;
11 db tellur-arany-érez Nagyágról;
68 db ritkább kővület a Kolozsvár vidéki tertiär rétegekből;
5 db kővület Zsobók vidékéről;
16 db achat Tekerő és N.-Almás vidékéről.

d) Gyűjtés utján:

1. Dr. Vutskits György a választmány megbízásában és segélyezésével Tövis vidékén a szírtmészakőben több száz darab kővületet és 9 db ásványt gyűjtött osztályunk számára.

2. Dr. Herlich Ferencz őrségéd úr több rendbeli kirándulásain több száz db kőzetet, kővületet és ásványt szerzett be.

3. Magán kirándulásaimon 66 db ásványt, kőzetet és kővületet gyűjtöttem. Az erdélyi Múzeum-Egylet nagytekintetű Közgyűlésének

Kolozsvártt, 1885. april hó 9-én.

alázatos szolgája

Dr. Koch Antal,

az ásvány- és földtani osztály öre.

Dr. Herlich Ferencz őrségéd jelentése az Erdélyi-Múzeum földtani és őslénytani osztályában részéről kifejtett tevékenységéről.

Mélyen tisztelt Közgyűlés!

Múzeumunk speciális erdélyi földtani és őslénytani osztályának gyűjteményei a lefolyt évben mind mennyiségben, mind minőségben tetemesen gyarapodtak. Az erdély-romániai határhegységből a kárpáti kőzeteknek egy átnézetes gyűjteményét állítottam össze, mely különösen a petroleumnak, azonkívül az ozokeritnek és földi-szuroknak Erdélyben való előfordulásaira kiváló tekintettel van; ezen gyűjtemény 260 darabját e czélra készített 2 új szekrényben meghatározva és kor szerint osztályozva — kiállítottam.

A Fogarasi hegység diluvialis és jégkorszaki üledékeiből, a Szurul és a Negoj tövében, érdekes állati és növényi maradványokat gyűjték, melyek meghatározásukra várnak; szintúgy Porumbák és Szakadát vidékének szármát emeletbeli rétegeiből új hallenyomatokat sikerült nyernem. Bázna és Kis-Sáros vidékén az égő szénköheny gázok által megváltoztatott szármát emeletbeli rétegekből szedtem össze egy kis gyűjteményt.

Az erdélyi Érezhegység mészkőszirtjeiben indításomra dr. Vutskits György úr lett gyűjtéssel megbizva, mely igen eredménydús volt; ezen és a már meglevő anyag együttvéve a mészkőszirtnek felső jurakorbeli képződményeiből gazdag faunát nyújtott, melyet én a tél folyamában részletesen leírtam, és 20 táblán lerajzoltattam. Ezen munkám kézírata közzététel végett a m. kir. földtani intézet igazgató-ságához lett benyújtva. Megjelenése után azon leszek, hogy a szépen kikészített és jól meghatározott 360 példányból álló gyűjteményt 2 szekrényben díszesen kiállítam.

A budapesti országos kiállítás is igénybe vette tevékenységemet, mivel az oda küldendő anyag összeállítása és kiegészítése céljából több utazást kellett tennem a keleti Kárpátokba, mi által sikerült valamint a hazai bányaiarnak, úgy a tudománynak is megszerezni a bizonyítékokat, melyek az ottani földtani viszonyokat szemléltetik; ezek „Az erdély-romániai Kárpátok kőzetei, tekintettel az erdélyi petroleum előfordulásra“ — cím alatt fognak kiállítatni.

Kolozsvár, 1885. apr. 8-án.

Az Erdélyi-Múzeum nagytekintetű Közgyűlésének

alázatos szolgálója

Dr. Herlich Ferencz.

II. Növénytani osztály.

Mélyen tisztelt muzeum-egyleti Közgyűlés!

Az Erdélyi-Múzeum növénytani osztályában az utolsó jelentésem óta esz-
közölt munkálatokról és történet gyarapodásokról van szerencsém a következőket előterjeszteni.

A most lefolyt időszakban szintén leginkább a Cryptogamok számbavétele
s gyarapítása vette figyelmemet igénybe.

A Cryptogam gyűjtemény

1. egy minden tekintetben dícséretre méltó hazai vállalattal, Linhart György magyaróvári m. kir. gazdasági akadémiai r. tanár részéről megindított gyűjtemény-nyel, melyet „Magyarország Gombái“ cím alatt ad ki, gyarapodott; megszerezte-
tett mind a négyszáz (Centuria), mely eddig megjelent. Sietniünk kellett megvéte-
lével, miután a derék szerzőnél még csak 5 példány van készletben és ezen Cen-
turiakból több példány nem adatik ki. Eltekintve attól, hogy az Erdélyi-Múzeum
feladata ilyen hazai vállalatokat legalább annyiban segíelyezni, hogy egy példányra
aláír, ezen gyűjtemény a mi specialis szűkebb érdekeinket is a szó teljes érte-
lémében támogatja, miután sok Erdélyből gyűjtött, kritikailag meghatározott, részben
ábrákban is feltüntetett anyagot tartalmaz.

2. A Nordstedt és Wittrock-féle Alga-gyűjtemény a 13. és 14. füzettel gaz-
dagodott.

A m. kir. tud. egyetemi növénytani intézet helyisége, a melyben az Erdélyi-Muzeum növénytani gyűjteményei is őriztetnek, mindinkább szűkebb lett és habár a szekrényekben még elhelyezni való anyagnak egy pár éven át hely jut, nevezetesen akkor, ha a gyarapítások tervszerűen eszközöltetnek, tulajdonképeni herbariumi dolgozó helyiség hiányában szenvedünk, úgy, hogy akkor is, ha a gyűjteménynek több időt szentelhetnék, abban másodmagammal nem dolgozhatnék. Azért részemről csak akkor foglalkozhattam a gyűjteménnyel, midőn dolgozóidőnapok nem voltak, kijelölvén ott azon multhatatlan végzendőket, a melyek vagy a szűk könyvtárszobában, vagy a télen fűthetetlen vegyi szobácskában eszközölhetők.

Csak október hóban nyertem ismét használható segéderőt és csak akkor alkalmazhattam Mentovich Ferencz oklev. tanárjelölt urat, ki a Cryptogámok számbavételét folytatta. A régi kisebb Moh-gyűjteményt W. Ph. Schimper Synopsis Muscorum europaeorum II-ik kiadása szerint adnumerizáltattam, hogy azt a terjedelmesebb Holuby-féle gyűjteménnyel lehessen majd egyesíteni. Az egyesítés nemesak időhiány, hanem a végett sem eszközölthetett, miután az adjustirozásra nézve még nem tudtam megállapodni; de hátra lévén még más catalogizalandó, arra is kellett tekintettel lennem. Catalogizálva lettek az új Gomba-szerzemények, az új Alga-szerzemények, az összes Májmothok, úgy hogy azon esetre, ha a Mohok is fel lesznek állítva, az összes Bryophyta gyűjteményünk rendezettnék és felállítottának mondható.

A Mentovich Ferencz úr által szorgalommal összeállított lajstromozások eredménye, hogy azon idő óta, mióta én vagyok szerencsés az Erdélyi-Muzeum növénytárát kezelni:

a Májmothok (Muscus Hepatici) — eltekintve a Májmothok megkülönböztetésénél nagyon divatos varietásoktól, a melyekre a catalogizálásnál ugyan minden tekintetben figyelemmel voltam — 203 fajjal szaporodtak.

Az utolsó jelentésem óta a Gombák (Fungi) 158 fajjal szaporodtak.

Az Algák 60 oly fajjal gyarapodtak, a melyek a gyűjteményből eddig hiányoztak. Ha a pontosan meghatározott Cryptogámok — és végre kényszerítve a helyiség szűk volta által, vétel útján első sorban csak ilyenekkel gyarapítható a gyűjtemény — nehéz beszerzését tekintetbe vesszük, ezen számokkal teljesen meg lehetünk elégedve.

A Phanerogam-herbariumban rendezési munka nem folytattatott a lefolyt évben és pedig főképp azért nem, mert a Cryptogámok elég munkát adtak; de azért nem lehet mondani, hogy ott is e végett ne lett volna elég munka. A múlt tavasszal az u. n. dolgozószobában a mennyezet a beszakadással fenyegetett és a miatt ott először támasztásokat, később nyáron a szünetidő alatt a mennyezet lebontását és újítását kellett eszközölni. Daczára annak, hogy a munka még a nyáron elég korán fejeztetett be, a helyiség nem száradt ki. Midőn vagy másfél héttel a könyveknek újon felállítását után egy pár könyvet kezemben forgattam azokon friss penésztelepeket vettem észre. Figyelmessé tételve ilyen módon, más könyvek után is néztem és nem csekély rémületemre arról győződtem meg, hogy majdnem az összes könyvek a penészekről megtámadtak. Erre a többi helyiségeket is meg-

vizsgáltam és ott is a penésznek oly ijesztő módon való gyarapodását vettem észre, hogy mindenütt és így a herbariumban is a penészekről megóvásról kellett gondoskodni. Ez által is sok más jobbra fordítható időt vesztettem; habár igen világos, hogy azt az időt, melyet ilyen ellenőrzésekre fordítottam, a reám bízott különféle gyűjtemények érdekében nem szabad sajnálnom és örvendenem kell, hogy semmi becses tárgy kárba nem veszett.

Az ajándék útján való gyarapodás ezen évben nem volt sok. Első sorban föl kell említenem dr. Haynald Lajos bibornok és érsek úr ó Eminentiaját, ki a múlt évben Tarasban, Schweitzban lévén, oly kegyes volt azon érdekes, eddig csak É.-Amerikából ösmert növényfajt, mely egy pár év előtt Schweitzban is, mint vadon termő fölfedeztetett, a Galium triflorum Michaux-t gyűjteni és abból gyűjteményünk számára is instructiv példányokat küldeni Janka Viktor úr is küldött megint több érdekes növényt, a mely eddig gyűjteményünkéből hiányzott. Ugy szintén Borbás Vincze úr. Ezek mindjárt megmérgeztettek.

Farkas Kálmán egyet. növénykerti szolga ezen évben is nagy buzgalommal végezte a felmerült különféle teendőket, a melyekre teljességgel be van gyakorolva.

Tehát a múlt évben is elég munka folyt az Erdélyi-Muzeum növénytárában, nemcsak a rendezés, hanem a conserválás is elég munkát adott, és ez utóbbinak műhatatlan, néha sok órát egyfolytában igénylő eszközlése természetesen az előbbi rovására volt.

Igazán megérdemlené az Erdélyi-Muzeum növénytári osztálya, hogy hozzá méltó, ha nem is épen luxuriosus, de kényelmes és alkalmas helyiségben legyen helyezve és miután valóban nagyon megnőtt, igen kívánatos lenne, ha nem is két, akkor egyletőre legalább egy tudományosan kiképzett állandó munkaerő által, felügyeletem alatt gondoztathatnék.

Ezen pium desideriumok, azt hiszem, mindenki részéről, ki az Erdélyi-Muzeum növénytári osztálya iránt csak némi jó akarattal bír, mint méltányosak és így csak el fognak ismertetni.

Dr Kanitz Ágost,
r. ny. tan., mint az erd. muzeum
növényt. oszt. főőre.

III. Állattani osztály.

Mélyen tisztelt muz. egyleti Közgyűlés!

Állattani gyűjteménytárunknak a lefolyt 1884. évi állapotáról, gyarapodásáról s az ezen gyűjteményben végzett munkálatokról van szerencsém jelentésemet a következőkben összefoglalni.

Az egylet által alkalmazott személyzet tevékenységének nagy részét az elmúlt évben is a tekintélyesen felszaporodott gyűjtemény conserválása s a rendben tartása vette igénybe. Ezekhez járult továbbá az országos kiállításra küldendő gyűjteményi tárgyaknak, melyek két díszes szekrényt fognak elfoglalni, összeállítás. Az elküldésre kész gyűjtemény, a rendelkezésre álló helyhez képest, nem nagy, de eléggé jellemző mutatványát képezi gyűjteményünk minőségének. A tárgyak kiszemelésénél főfigyelem egyfelől arra fordított, hogy a kiállítandó tárgyak az

erdélyi részek faunájára nézve jellemzők legyenek, másfelől pedig arra, hogy gyűjteményünk csak is oly tárgyak által legyen képviselve, melyek a gyűjteményt kezelő személyzet, vagy pedig az egylet megbizottai által gyűjtettek s készítették ki.

Gyűjtés, illetőleg az intézetben történt kikészítés útján az A) és B) alatt mellékelte részletes jegyzékek szerint a következő tárgyakkal gyarapodott gyűjteményünk:

- a) 15 db. kitömött madárral,
- b) 1 db. szeszenben conservált kétéltűvel,
- c) 9 db. különböző vázrészszel,
- d) 54 db. szeszenben conservált denevérral.

Az utóbbi gyűjteményre nézve megjegyzem, hogy ebben Erdély denevérei 15 fajjal s 3 új varietással vannak képviselve, melyek 21 különböző lelőhelyről származnak s dr. Daday Jenő egyet. m.-tanár és tanársegéd által szerezettek, ki az igazgató-választmány részéről a múlt évben ezen érdekes s gyűjteményünkben csak igen szegényen képviselt apró emlősök gyűjtésével bizatott meg.

Köszönettel kell végül megemlékeznem Veress Ferencz helybeli fényképész urról, ki öt fajhoz tartozó 8 példány külföldi éneklőmadár ajándékozásával gazdagította gyűjteményünket.

A mélyen tisztelt közgyűlésnek

Kolozsvárt, 1885. ápril 9-dikén.

alázatos szolgája
Dr. Entz Géza,
egyet. nyr. tanár, az állatgyűjtemény főőre.

A) Jegyzék.

1. Kitömött emlősök s madarak.

1. *Arvicola amphibius* L. 1 péld.
2. *Strix Otus* L. (juv.) 1 péld.
3. *Caprimulgus europaeus* L. 1 péld. ♂.
4. *Loxia curvirostra* Gm. 1 péld. ♂ (Benkő L. ajánd.)
5. *Coccyzus ludovicianus* 1 péld. ♂.
6. *Spermestes* sp. 1 péld. ♂.
7. *Amadina* sp. 1 péld. ♀.
8. *Astrilda cinerea* 3 péld. ♂—♀.
9. *Astrilda Phaeton* 2 péld. ♂—♀.
10. *Turdus pilaris* Temm. 1 péld. ♀.
11. *Bombycilla garrula* 2 péld. ♂.
12. *Sylvia Tithys* Scop. 1 péld. ♀.

Veress Ferencz
ajándéka.

2. Szeszenben conservált állatok.

13. *Salamandra maculosa* Laur.

3. Egyes vázrészek.

14. *Mustela Martes* L. (koponya).
15. *Mustela vulgaris* Briss (peniscsont).
16. *Spalax typhlus* Pall. (peniscsont).
17. *Loxia curvirostra* Gm. (szegycsont).
18. *Cypschis apus* Ill (szegycsont).
19. *Caprimulgus europaeus* L. (szegycsont).
20. *Himantopus rufipes* Bechst. (szegycsont).
21. *Toinga varia* L. (szegycsont).
22. *Loxia curvirostra* Gm. (medence).
23. *Turdus pilaris* Temm. (medence).
24. *Caprimulgus europaeus* Gm. (medence).
25. *Tringa varia* L. (medence).
26. *Himantopus rufipes* Bechst. (medence).

B) J e g y z é k.

I. Csal. *Rhinolophidae*.

I. Genus. *Rhinolophus*.

1. Faj. *Rhinolophus bihastatus*, Geoffr.
2. „ *Rhinolophus unihastatus*, Geoffr.

II. Csal. *Vespertilionidae*.

II. Genus. *Vesperus*.

3. Faj. *Vesperus discolor*, Natt.

III. Genus. *Noctulinia*.

4. Faj. *Noctulinia Noctula*, Screb.

IV. Genus. *Vesperugo*.

- 5 Faj. *Vesperugo marginatus*, Cretschm.
6. „ *Vesperugo pipistrellus*, Schreb.
7. „ *Vesperugo Nathusii*, Keys. Bl.
8. „ *Vesperugo Kuhlii*, Natt.

V. Genus. *Miniopterus*.

9. Faj. *Miniopterus Schreibersii*, Kuhl.

VI. Genus. *Vespertilio*.

10. Faj. *Vespertilio Daubentanii*, Leisl.

VII. Genus. *Myotis*.

11. Faj. *Myotis ciliata*, Blas.
12. „ *Myotis Nattereri*, Kuhl.
13. „ *Myotis Bechsteinii*, Leist.
14. „ *Myotis Murina*, L.

VIII. Genus. *Plecotus*.

15. Faj. *Plecotus auritus*, L.

Új varietások.

16. *Rhinolophus bihastatus*, var.
17. *Rhinolophus unihastatus*, var.
18. *Vesperus serotinus*, var.

Jegyzőkönyvi kivonatok a tartott szakülésekről.

a) F. é. február 13-án dr. Koch Antal elnöklete alatt, az egyetemi vegytani intézet előadó termében tartott szakülésen, a következő tárgyak terjesztettek elő.

1. Dr. Székely Bendeguz „a rovarok női ivarszervé”-ről értekezik. Tanulmánya tárgyát a *Pyrrhocoris apterus*, *Gryllus*, *Pulex* és részben a *Periplaneta* képezték. Előadván Meyer, Bessels, Ludwig és Brandt idevágó nézeteit, kiemeli a fennforgó ellentéteket s constatálja, hogy igen fiatal *Pyrrhocoris* példányok bélsatornája mellett páratlan sejthalmazt talált, melyet 7—8 kerekded, később hengeres sejt képez; ez, nézete szerint, az ovarium-előképzés. A bélsatorna alsó részletén gyanít egy kis dudort, melyből talán a vezeték keletkezik. (I. a jelen füzetben).

2. Dr. Fabinyi Rudolf három új előadási kísérletet mutat be:

a) A víz *synthesise* közönséges hőmérsékletnél. A Hydrogen-gáz lassú egyesítésére indifferens anyagokkal elkevert Palladium- és Platina-port használ. 30% fémtartalom mellett a víz képzése gyorsan megindul s néhány perc alatt a cső megtelik vízecseppekkel s csak alig érezhetően melegszik. Az elégségs annyira tökéletes, hogy az elvezető csövön durranólég nem távozik. — b) Szénvegyek *synthesise* nagy feszültségű elektromosság behatása által Mocsárlég, Szén-oxid, Hydrogen-gáz elegyre. Az egyenlő térfogatban egymással kevert tiszta gázok a gáztartóból három mosóüvegen át több Chlorcalciummal töltött csőbe érkeznak s innen egy hosszú Ozontképző csőbe, melyek fegyverzete 4 Bunsen-elem által hajtott induktorral áll vezető kapcsolatban. Az Ozoncsőből kilépő gázok a víznek erős, alkoholszerű szagot adnak, melylyel a mosóüvegek vize nem bír, daczára annak, hogy azon sokkal több gáz megyen keresztül, mint az előbbin. Az alkoholszagú víz többé-kevésbé intensiv és Jodoformreakciót ad. — c) Alkylenek (C_nH_{2n} szénhydrogenek) gyors és nagymérvű előállítása az eczetsavas aetherből. Mint előadó már régebben kimutatta az eczetsavnak az Aethyl-, Propyl-, Butyl-, Amyl-alkohollokkal képezett, összetett Aetherei 600—700°-nyi hőmérséknek kitéve csaknem teljesen bomlanak fel. A felbontást üvegeseréppel töltött, nehezen olvadó üvegcsőben hajtja végre, mely a szerves elemzéshez használt kemenczéjében a szükséges hőmérsékre hevítettik.

3. Jáhn Károly előterjeszti kísérleteit a Hydrogen gazometrikus meghatározására Palladiummal. Kísérletező agyaggal jól összekevert Palladiumból golyókat formált; ezeket jól kiizzította s Platinhuzalra fűzte a Hydrogennek Bunsen-féle absorbezió-csővekben való meghatározása végett. Egyszerű hevítésnél igen jó eredményeket észlelt a Szénsav, Oxygen, Nitrogen és Methan mellett, azonban a